

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om förbud mot beslag av vissa utställningsföremål som förs in till Finland

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att det stiftas en lag om förbud mot beslag av vissa utställningsföremål som förs in till Finland. För att upprätthålla det internationella kulturutbytet och främja arrangerandet av konstnärligt eller kulturhistoriskt betydande utställningar ska det enligt lagförslaget bli möjligt att meddela förbud mot beslag av utställningsföremål som lånas in till Finland. Syftet med beslagsförbudet är att trygga att föremål återlämnas till den som har lånat ut föremålen.

Beslagsförbudet avses inbegripa förbud mot att utställningsföremål tas i beslag eller på annat sätt omhändertas av en myndighet. Enligt beslagsförbudet får utställningsföremål inte heller beläggas med någon annan säkringsåtgärd eller verkställighetsåtgärd som kan förhindra att föremålet i fråga återlämnas. Om ett föremål trots beslagsförbud har blivit föremål för en sådan åtgärd, ska den myndighet som saken gäller eller en domstol upphäva åtgärden.

Enligt lagförslaget är det undervisnings- och kulturministeriet som fattar beslut om beslagsförbud. För att ett beslagsförbud ska kunna meddelas krävs det att utställningen är av allmän betydelse och att den arrangeras av ett offentligt samfund eller en allmännyttig privaträttslig juridisk person. Enligt lagförslaget kan beslagsförbud meddelas för högst ett år.

Avsikten är att beslagsförbud inte kan meddelas om det finns skäl att anta att utställningsföremålet har berövats någon genom en brottslig handling eller att de ägandeförhållanden som gäller föremålet är tvistiga. Inte heller kan beslagsförbud meddelas om förbudet står i strid med en internationell överenskommelse som är bindande för Finland eller med Europeiska unionens lagstiftning. Enligt lagförslaget meddelas beslagsförbud inte i fråga om kommersiella utställningar.

Lagen avses träda i kraft så snart som möjligt.

ALLMÄN MOTIVERING

1 Inledning

Den internationella utställningsverksamhet som gäller kultur- och konstföremål har stor betydelse för kultur- och konstlivet i vårt land. En viktig del av den internationella växelverkan sker via utställningar.

Under de senaste åren har de tvångsmedel som hänför sig till utställningsföremål väckt internationell uppmärksamhet då det har framställts krav på att konstverk eller andra föremål som lånats ut för utställningar ska beslagtas i den stats territorium där utställningsarrangören befinner sig. Dessa krav har närmast två olika orsaker: för det första har det lagts fram krav gällande äganderätten till utlånade föremål i sådana fall där ägaren har förlorat besittningen över föremålen i samband med t.ex. socialiseringsåtgärder eller krigshändelser. För det andra har det krävts att konstverk eller andra föremål ska beslagtas som kompensation för skulder som den stat som lånat ut föremålen har.

I många länder har man lagstiftat om återlämnande av stulen egendom till de ursprungliga ägarna. Det har också i många länder inrättats organ som undersöker äganderätten när det gäller kulturegendom och behandlar återlämnande av sådan egendom. Ärendet har likaså behandlats vid många interstatliga konferenser. Det ökade internationella utställningsutbytet leder ofta till att konst och annan kulturegendom som tidigare varit okänd kommer till allmän kännedom.

Hotet om att tvångsmedel kan riktas mot utställningsföremål har i vissa fall lett till ovilja att låna ut kulturföremål till internationella utställningar. Den internationella utvecklingen ser ut att gå i riktningen mot en sådan lagstiftning som förbjuder att föremål som lånats ut för en utställning beslagtas och genom vilken det på vissa villkor förhindras att tvångsmedel används i fall av detta slag. I Finland saknas den här typen av lagstiftning. Musei-, kultur- och konstföremålen omfattas utifrån den generella lagstiftningens premisser av beslagtagning och andra tvångsmedel.

För att undantag från detta ska kunna göras krävs det särskild lagstiftning.

Av ovan nämnda orsaker finns det behov av att stifta en lag om förbud mot att i vissa fall beslagta utställningsföremål som förs in till Finland.

2 Nuläge

2.1 Lagstiftning och praxis

Enligt lagen om statsgaranti för konstutställningar (411/1986) kan undervisnings- och kulturministeriet bevilja statsgaranti för en konstnärligt eller kulturhistoriskt betydande utställning eller för en utställning som anses viktig med tanke på det internationella kulturutbytet. Enligt lagen gäller statsgarantin utställningar som anordnas av ett inhemskt offentligt samfund eller andra inhemska allmännyttiga samfund eller stiftelser. Statsgarantin beviljas med tanke på ersättning för kostnader till följd av skador som orsakats utställningsföremål. Enligt statsgarantin ersätts kostnaderna för reparation av utställningsföremål och andra direkta kostnader till följd av skada samt värdeminskning eller värdet av föremål som förstörts eller kommit bort.

Statsgaranti kan beviljas också med tanke på skador på utställningsföremål som lånats från utlandet till Finland. Enligt lagen om statsgaranti är utställningsföremålen dock inte skyddade för beslagtagning, säkringsåtgärder eller verkställande. Å andra sidan innehåller lagarna om beslagtagning, säkringsåtgärder eller verkställande inte bestämmelser om utställningsföremål. I dessa lagar finns det dock bestämmelser om minimering av skada som orsakas av olika åtgärder, och detta kan i enskilda fall redan i sig förhindra att utställningsföremål tas i beslag.

Enligt Finlands gällande lagstiftning kan beslag eller andra säkringsåtgärder grunda sig på 7 kap. i rättegångsbalken, lagen om säkerställande av bevisning i tvistemål som gäller immateriella rättigheter (344/2000),

skingringsförbud och beslag i anslutning till brottmål som avses i 3 och 4 kap. i tvångsmedelslagen (450/1987) eller på lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningensbeslut av egendom eller bevismaterial (540/2005).

I 7 kap. 1 och 2 § i rättegångsbalken föreskrivs om de situationer där domstolen får bestämma att motpartens egendom ska beläggas med kvarstad. I 3 § i samma kapitel föreskrivs om andra säkringsåtgärder. Enligt paragrafen får domstolen på vissa villkor vid vite förbjuda motparten att göra eller påbörja något, förelägga motparten att göra något, berättiga sökanden att göra eller låta göra något, bestämma att egendom som tillhör motparten ska överlämnas i en sysslomans besittning och förvaltning, eller bestämma om andra åtgärder som behövs för att trygga sökandens rätt.

I 2 § i lagen om säkerställande av bevisning i tvistemål som gäller immateriella rättigheter föreskrivs att domstolen kan bestämma att sådant material som kan antas ha betydelse som bevis i ett tvistemål ska beläggas med kvarstad.

Enligt 3 kap. i tvångsmedelslagen kan domstolen på vissa villkor ställa egendom under skingringsförbud eller belägga egendom med kvarstad. I 4 kap. i tvångsmedelslagen föreskrivs att föremål och handlingar får tas i beslag, om det finns skäl att anta att de kan ha betydelse som bevis i brottmål eller att de har frångagits någon genom brott eller att en domstol förklarar dem förverkade.

Enligt lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningensbeslut av egendom eller bevismaterial får, i fråga om brottmål, egendom på begäran av en rättslig myndighet i ett annat medlemsland ställas under skingringsförbud, beläggas med kvarstad eller tas i beslag i Finland.

Enligt utsökningsbestämmelserna kan utsökningsmyndigheten dessutom ta egendom i besittning för verkställande av domstolens avgörande i huvudsaken. En domstols dom i ett brottmål eller tvistemål kan berättiga till besittningstagande. I en dom kan en part uttryckligen påföras skyldighet att överlåta en viss egendom till någon annan. I en dom kan likaså bestämmas om betalningsskyldighet,

vilket har som följd att utsökningsmyndigheten tar egendomen i besittning i syfte att förvandla den till pengar för uppfyllande av betalningsskyldigheten.

Eftersom bestämmelser om förbud mot beslag av utställningsföremål inte har varit allmänt förekommande har man i Finland och en del andra länder haft som praxis att ge en garanti (*letter of guarantee, letter of comfort*) till stater som förutsätter att säkerhet ställs när det gäller återlämnande av lånade verk och föremål. Denna garanti har i Finland lämnats av undervisnings- och kulturministeriet. Garantin innehåller ministeriets försäkran om att det inom ramen för sin behörighet gör allt det kan för att verken ska återlämnas till det land varifrån de har förts ut. Några länder har ansett att en garanti av detta slag inte är tillräcklig, och de förutsätter numera ett på lag baserat förbud mot beslag.

2.2 Internationella överenskommelser som är bindande för Finland

Finland har förbundit sig att följa nedan nämnda internationella straffrättsliga konventioner som gör det möjligt att göra egendom till föremål för tvångsmedel.

Finland har 1981 anslutit sig till europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål (FördrS 30/1981). Enligt konventionens artikel 3, stycke 1, gäller konventionen överlämnande av bevismaterial eller handlingar.

År 1994 har Finland anslutit sig till konventionen om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott (FördrS 53/1994). Enligt artikel 11, stycke 1, i konventionen ska en part vidta nödvändiga säkerhetsåtgärder, såsom spärrande eller beslag, för att förhindra handel med, överlåtelse eller undanskaffande av egendom som vid en senare tidpunkt kan begäras förverkad eller som annars kan tas i anspråk för att tillgodose framställningen.

Finland har 1994 också anslutit sig till För-
enta Nationernas konvention mot olaglig hantering av narkotika och psykotropa ämnen (FördrS 44/1994). Enligt artikel 7, stycke 1, ska parterna lämna varandra inbördes rättshjälp i största möjliga omfattning vid brottsutredningar, åtal och andra rättsliga förfaranden som hänför sig till i konventionen

definierade narkotikabrott och tillgångar som erhållits genom sådana brott. Enligt artikel 7, stycke 2, kan inbördes rättshjälp begäras för genomförande av husrannsakan och beslag m.m. samt för erhållande av bevismaterial. Enligt stycke 3 i samma artikel kan parterna lämna varandra även varje annat slag av inbördes rättshjälp som den anmodade partens nationella lagstiftning tillåter.

År 2004 har Finland dessutom anslutit sig till Förenta Nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (FördrS 18/2004). Enligt artikel 12, stycke 2, ska konventionsstaterna vidta de åtgärder som erfordras för att möjliggöra att föremål som nämns närmare i konventionen identifieras, spåras, spärras eller tas i beslag för att förverkande senare ska kunna ske.

Europeiska unionen har 2003 antagit ett rambeslut om verkställighet i Europeiska unionen av beslut om frysning av egendom eller bevismaterial (2003/577/RIF). Finland har verkställt rambeslutet genom den nationella lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial.

Utöver de ovan nämnda konventionerna har Finland också många bilaterala överenskommelser som gäller situationer där egendom blir föremål för tvångsmedel. Med bl.a. Australien har Finland en överenskommelse med ett brett tillämpningsområde. En överenskommelse som innehåller bestämmelser om överlåtelse av bevis har ingåtts med Ryssland.

Finland har förbundit sig vid många internationella konventioner vars syfte är att värna om att kulturegendom bevaras. I undervisnings- och kulturministeriets publikation Kulttuuriesineisiin kohdistuvien laittomuuk-sien ehkäiseminen (undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2008:22). Här nedan presenteras konventionerna utifrån i synnerhet det perspektiv som rör lagstiftningen om förbud mot beslag.

År 1954 ingicks i Haag en konvention om skydd av kulturegendom i händelse av väpnad konflikt, nedan kallad *Haagkonventionen*. Det andra protokollet till Haagkonventionen godkändes 1999. Finland tillträdde konventionen 1994 (FördrS 93/1994) och godkände 2004 det andra protokollet till

Haagkonventionen från 1954 om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt (FördrS 152/2004). Konventionen tillämpas i huvudsak under krigstid och vid väpnad konflikt, men den innehåller också bestämmelser om sådana åtgärder i anslutning till beredskap och underrättande som ska vidtas redan under fredstid. Enligt det första protokollet till Haagkonventionen ska en fördragssslutande part när fientligheterna upphört återlämna sådan kulturegendom som har införts från en annan parts territorium och som denna har deponerat på den förstnämnda partens territorium för att skydda kulturegdomen från faror i väpnad konflikt. Enligt 2 § i lagen om godkännande av vissa bestämmelser i protokollet om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt och om tillämpningen av protokollet (1135/1994) ska ett i Finland infört föremål som på goda grunder kan förmodas utgöra sådan kulturegendom som ska återlämnas, tas i beslag i syfte att skydda föremålet och säkerställa dess återlämnande. Beslut om beslag fattas av en anhållningsberättigad tjänsteman på order av justitieministeriet.

Konventionen om förbud mot och förhindrande av olovlig import, export och överföring av äganderätt avseende kulturegendom, nedan kallad *UNESCO-konventionen från 1970*, ingicks i Paris 1970. Finland tillträdde konventionen 1999 (FördrS 92/1999). Enligt artikel 3 i konventionen är sådan import, export eller överföring av äganderätt till kulturegendom som sker i strid med de bestämmelser som antagits av konventionsstaterna olovlig. Det förutsätts att konventionsstaterna föreskriver att tillstånd krävs för att sådan kulturegendom som staterna själva betraktar såsom viktig ska kunna exporteras. Likaså vidtar konventionsstaterna behövliga åtgärder för att i enlighet med sin nationella lagstiftning förhindra att museer och andra med dem jämförbara institutioner förvärvar kulturegendom som härstammar från en annan konventionsstats territorium och som förts ut ur landet på olaglig väg. Dessutom förbjuder konventionsstaterna import av kulturegendom som har stulits från ett museum eller annan jämförbar institution i en annan konventionsstat samt vidtar ändamålsenliga åt-

gärder för att importerad kulturegendom av detta slag ska hittas och återlämnas.

De ovan uppräknade skyldigheterna i enlighet med UNESCO-konventionen från 1970 gäller export och import som har ägt rum efter det att konventionen har trätt i kraft i respektive konventionsstat. Konventionsstaterna åtar sig dessutom, i enlighet med sin nationella lagstiftning, att med alla lämpliga medel förhindra sådan överföring av äganderätt till kulturegendom som kan främja olovlig import eller export av sådan egendom samt att säkerställa att staternas behöriga organ samarbetar för att underlätta tidigast möjliga återlämnande till den rättmätige ägaren av kulturegendom som olovligt exporterats samt att tillåta att åtgärder vidtas av den rättmätige ägaren eller för dennes räkning i syfte att få tillbaka förlorad eller stulen kulturegendomen samt att underlätta för en konventionsstat att, i de fall då export har ägt rum, få tillbaka sådan kulturegendom som förklarats såsom omöjlig att överlåta.

UNESCO-konventionen från 1970 innehåller inte detaljerade bestämmelser om frågor som rör återlämnande av egendom som förts ut ur ett land i strid med konventionen. Av den orsaken ingicks 1995 Unidroit-konventionen om stulna eller olagligt exporterade kulturföremål, nedan kallad *Unidroit-konventionen*. Finland tillträdde Unidroit-konventionen (FördrS 94/1999) samtidigt som UNESCO-konventionen från 1970. Konventionen gäller anspråk av internationell karaktär på restitution av stulna kulturföremål och återlämnande av kulturföremål som har förts ut från en konventionsstats territorium i strid med denna stats lagstiftning om export av kulturföremål. En konventionsstat kan begära att en domstol eller någon annan behörig myndighet i en annan konventionsstat ska förordna att kulturföremål som olagligt förts ut från den anmodande statens territorium ska återlämnas. Såsom olagligt exporterade kulturföremål anses också sådana kulturföremål, som med stöd av ett tillstånd tillfälligt har förts ut för en utställning eller motsvarande syfte och som inte har återlämnats enligt villkoren i tillståndet.

I Finland har Unidroit-konventionen satts i kraft genom lagen om godkännande av vissa bestämmelser i Unidroit-konventionen om

stulna eller olagligt exporterade kulturföremål och om tillämpningen av konventionen (877/1999). Enligt 9 § i lagen kan en tingsrätt, för att säkerställa återlämnandet av ett kulturföremål som olagligt förts ut från en annan stats territorium, bestämma att föremålet beläggs med kvarstad eller vidta andra säkringsåtgärder så som bestäms i 7 kap. i rättegångsbalken. Ansökan om säkringsåtgärder kan göras av justitieministeriet eller den stat varifrån föremålet olagligt har förts ut.

År 2004 antog Förenta nationerna konventionen om immunitet för stater och deras egendom. Avsikten med konventionen är att befästa den internationella sedvanerätt enligt vilken stater och deras egendom åtnjuter immunitet i förhållande till rättskipning vid andra staters domstolar. För att konventionen ska träda i kraft krävs det att 30 stater ratificerar den. I april 2010 hade nio stater ratificerat konventionen och 28 stater undertecknat den. Finland har undertecknat konventionen 2005 och förbereder som bäst ratificering av den.

I del IV i den ovan nämnda FN-konventionen från 2004 gäller det till vilka delar inga tvångsåtgärder får vidtas när det gäller staters egendom. Ett undantag från nämnda immunitet utgör de situationer där en stat uttryckligen anses har gett sitt samtycke till tvångsåtgärder eller där en stat uttryckligen har avsatt egendom för gottgörelse av det krav som målet rör. Dessutom finns det ett undantag som gäller tvångsåtgärder efter en domstols dom: enligt undantaget är tvångsåtgärder möjliga också i sådana fall där en stat använder eller avser att använda egendom i annat än statliga icke-kommersiella syften och att egendomen befinner sig inom forumstatens territorium, varvid tvångsåtgärderna efter dom endast får verkställas mot egendom som har samband med den enhet mot vilken målet riktar sig. I fråga om sistnämnda undantag föreskrivs det dock i konventionen att undantaget inte gäller sådan statlig egendom som ingår i statens kulturarv eller dess arkiv eller i utställningar av föremål av vetenskapligt, kulturellt eller historiskt intresse och som inte avses att bli utbjuden till försäljning.

2.3 Europeiska unionens och Finlands lagstiftning om utförsel och återlämnande av kulturföremål

I Finland har vi allt sedan 1978 haft sådan lagstiftning om begränsning av utförsel av kulturföremål som förutsätts i UNESCO-konventionen från 1970. För närvarande gäller lagen om begränsning av utförseln av kulturföremål (115/1999). Dessutom tillämpas de Europeiska gemenskapernas råds förordning (EG) nr 116/2009 om export av kulturföremål, som gäller export av vissa i förordningens bilaga uppräknade kulturföremål till länder utanför gemenskapens tullområde. Förordningen är direkt tillämplig i alla medlemsstater i Europeiska unionen. På de föremål som förs ut till stater utanför unionen, och vilkas export inte kräver sådant tillstånd som avses i förordningen, samt på exporten av föremål till andra medlemsstater inom unionen tillämpas den nationella exportlagstiftningen, ifall föremålen i fråga uppfyller den definition på kulturföremål vars export kräver exporttillstånd.

Restriktioner för export av kulturföremål innebär ett undantag från den princip om varors fria rörlighet som anges i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen. Undantaget baserar sig på artikel 30 i fördraget. Enligt artikeln tillåts restriktioner för export som grundas på hänsyn till intresse att skydda nationella skatter av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde.

I fråga om återlämnande av kulturföremål som olagligt har förts bort från en annan stats territorium tillämpas lagen om godkännande av vissa bestämmelser i Unidroit-konventionen om stulna eller olagligt exporterade kulturföremål och om tillämpningen av konventionen. När det gäller kulturföremål som kommer från Europeiska ekonomiska samarbetsområdet följs dock lagen om återlämnande av kulturföremål som olagligt förts bort från en stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (1276/1994). I och med lagen genomförs rådets direktiv 93/7/EEG om återlämnande av kulturföremål som olagligen förts bort från en medlemsstats territorium. Enligt lagen ska ett kulturföremål som finns i Finland och som olagligt har förts bort från en annan stat inom Europeiska eko-

nomiska samarbetsområdet på ansökan av staten i fråga förordnas bli återlämnat. Med olaglig bortförsel av kulturföremål avses att föremål förs bort i strid med ifrågavarande stats lagstiftning om skydd för nationella skatter eller i strid med rådets förordning om export av kulturföremål. Med olaglig bortförsel av kulturföremål avses även att föremålet inte återlämnas, trots att detta förutsätts enligt lagen i den stat varifrån föremålet lagligen har förts bort för utställning eller något annat tillfälligt eller tidsbegränsat ändamål samt att andra villkor för tillåten bortförsel överträds. I 5 § i lagen om återlämnande av kulturföremål som olagligt förts bort från en stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet föreskrivs att en tingsrätt, för att säkerställa återlämnandet av ett kulturföremål, kan bestämma att föremålet beläggs med kvarstad. Tingsrätten kan också vidta andra säkringsåtgärder i enlighet med 7 kap. i rättegångsbalken. Ansökan om säkringsåtgärder kan göras av justitieministeriet eller av staten i fråga.

2.4 Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet

I många länder föreskrivs om förbud att ta i beslag konstverk eller andra föremål som för en viss tid lånats ut i utställningssyfte. Europeiska unionens råd lade i sin arbetsplan för kultur 2005—2006 såsom ett mål fram ambitionen att förbättra rörligheten för europeiska samlingar (*collection mobility*). Förbudet mot beslag (*Immunity from Seizure*) var ett av de utvecklingsmål som angavs i arbetsplanen. Speciallagstiftning om beslagsförbud finns i EU-länderna Österrike, Belgien, Frankrike, Tyskland och Förenade kungariket. Initiativ i frågan har, förutom i Finland, tagits i åtminstone Grekland, Ungern och Polen. En del medlemsländer anser att den immunitet som med stöd av internationell rätt omfattar statlig egendom räcker till för att trygga rörligheten för utställningsföremål. I de nordiska länderna finns inte speciallagstiftning om saken. Utanför Europeiska unionen har åtminstone Förenta staterna, Kanada, Schweiz och Israel lagstiftat om beslagsförbud.

De utländska lagarna innehåller olika praxis när det gäller innehållet och förfarandet i

fråga om beslagsförbud. I vissa länder kan förbudet gälla endast verk som offentliga samfund lånar ut, eller så kan endast sådana samfund låna verken i fråga. Förbudet kan också gälla båda dessa aspekter. Också när det gäller själva utställningarna har en del länder strängare kriterier än andra. I regel krävs det att utställningarna pågår en bestämd tid och att de inte är avsedda att ge ekonomisk vinst. Med undantag av Förenade kungariket och Belgien förutsätter de europeiska länder som har föreskrivit om beslagsförbud ett tillståndsförfarande och ett administrativt beslut för sättande i kraft av beslagsförbudet. Lagstiftningen på delstatsnivå i Förenta staterna grundar sig likaså på ett tillståndsförfarande, men i vissa delstater föreskrivs om ett automatiskt förbud mot beslag. I regel kan ett beslagsförbud inte tas upp till ny behandling efter att förbudet beviljats och en eventuell besvärstid har löpt ut, men några undantag från denna huvudregel finns. Oftast är innehållet i beslagsförbudet omfattande i det avseendet att alla beslut och åtgärder som förhindrar att föremål återlämnas är förbjudna. De föremål som förbudet mot beslag kan gälla är i regel brett definierade eller så ingår inga definitioner alls i lagstiftningen. I vissa fall överensstämmer definitionerna med de definitioner på kulturföremål som ingår i lagstiftningen om utförsel av kulturföremål.

Lagstiftningen i en del länder beskrivs närmare i undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemoria Laki kiellosta takavarikoida eräitä Suomeen tuotuja näytte-lyesineitä (undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2009:29).

2.5 Bedömning av nuläget

Den internationella utställningsverksamheten har allt större betydelse för museer och andra utställningsarrangörer i vårt land. Museerna och konstmuseerna inom den kulturhistoriska sektorn bedriver verksamhet som har en stark internationell inriktning, och detta skapar en grund för dialog mellan olika kulturer. Det faktum att vi saknar förbud mot beslag när det gäller kulturegendom försvårar kultursamarbetet med olika länder. Interna-

tionella erfarenheter har visat att ökade krav ställs på att man genom lagstiftningen utesluter att utställningsföremål tas i beslag. Många aktörer som lånar ut utställningsföremål ställer som villkor för utlåningen att det land där utställningen arrangeras har en lagstiftning som förhindrar beslagtagning. I och med att allt flera länder i Europa lagstiftar om förbud mot beslag, blir lånevillkor av det ovan nämnda slaget allt vanligare. Avsaknaden av beslagsförbud hotar att försvåra Finlands ställning inom konst- och kultursamarbetet.

När den lagstiftning som förbjuder beslagtagning blir vanligare i internationella sammanhang, kommer det nuvarande förfarandet – där man vid behov ger en garanti som ska trygga att verk och föremål som lånats ut återlämnas – att förlora i betydelse. Också i Finland har situationen förändrats under de senaste åren. I stället för att acceptera garantier som undervisnings- och kulturministeriet beviljar har det blivit allt vanligare att den som lånar ut föremål för utställningar kräver att återlämnandet av föremålen säkerställs på lagstiftningsväg. Denna typ av krav på säkerställande av att lånade föremål återlämnas har framförts i betydligt större omfattning än förut både från europeiska länders sida och på annat håll i världen.

3 Målsättning och de viktigaste förslagen

Avsikten med den föreslagna lagen är att säkerställa att allmänt betydelsefulla internationella utställningar alltså ska kunna arrangeras i Finland. Den föreslagna lagen förbättrar möjligheterna att främja det internationella kulturutbytet. De garantier för att föremål återlämnas till långivaren förbättras, och likaså stärker de föreslagna garantierna Finlands ställning såsom en internationellt sett beaktansvärd och pålitlig kompanjon i kultursamarbetet.

I och med att ett utställningsföremål som har kommit bort kan bli ersatt på grundval av statsgaranti, kan det anses oklart om staten är ersättningsskyldig t.ex. i sådana fall där ett föremål med stöd av en utskökningsåtgärd överläts i någon annans ägo. Om föremålet skulle vara skyddat genom ett beslagsförbud,

så skulle utsökning inte komma i fråga och lagen om statsgaranti för konstutställningar inte bli tillämplad.

I den föreslagna lagen bestäms om förbud mot beslag av utställningsföremål som förs in till Finland. För att upprätthålla det internationella kulturutbytet och främja arrangerandet av konstnärligt eller kulturhistoriskt betydande utställningar ska, enligt förslaget, beslag av utställningsföremål som lånas till Finland förbjudas så att återlämnandet av ett föremål till långivaren tryggas.

Enligt lagförslaget får ett utställningsföremål som är skyddat genom beslagsförbud inte omhändertas eller tas i beslag med stöd av 7 kap. i rättegångsbalken eller med stöd av tvångsmedelslagen, och inte heller får en säkringsåtgärd eller tvångsmedel verkställas om detta kan förhindra att föremålet återlämnas. Enligt förslaget får ett föremål inte heller beläggas med någon annan säkringsåtgärd eller med tvångsmedel som kan förhindra att föremålet återlämnas till långivaren. Ett utställningsföremål får inte heller utmätas för en fordran eller för t.ex. böter eller förverkandepåföljd som avses i lagen om verkställighet av böter (672/2002). Inte heller får ett utställningsföremål göras till föremål för annan verkställighet som kan förhindra att föremålet återlämnas, om verkställandet gäller ett avgörande som har blivit verkställbart på ankomstdagen för den ansökning som avser ett beslagsförbud eller därefter.

Enligt den föreslagna lagen är det undervisnings- och kulturministeriet som meddelar beslagsförbud. Beslagsförbud kan meddelas om ett kulturföremål lånas till en utställning som är konstnärligt eller kulturhistoriskt betydande eller som kan anses vara viktig med tanke på det internationella kulturutbytet.

I lagförslaget föreskrivs att beslagsförbud inte kan meddelas om det finns skäl att anta att utställningsföremålet har berövats någon genom en brottslig handling eller att äganderätten eller en annan därmed jämförbar rätt är tvistig. Inte heller kan beslagsförbud meddelas om förbudet uppenbarligen står i strid med en internationell överenskommelse som är bindande för Finland eller med Europeiska unionens lagstiftning.

Enligt lagförslaget kan ett beslagsförbud inte upphävas. Om ett utställningsföremål

dock i strid med förbudet har blivit föremål för beslagtagning eller någon annan i lagen avsedd åtgärd, ska den myndighet som saken gäller på initiativ av utställningsarrangören eller på eget initiativ upphäva åtgärden.

4 Propositionens konsekvenser

Propositionen har inte konsekvenser för statsfinanserna. Propositionen påverkar inte heller myndigheternas inbördes relationer i fråga om deras behörighet och den leder inte i betydande utsträckning till ökade uppgifter för myndigheterna.

Undervisnings- och kulturministeriet har årligen behandlat ca 15 fall där garanti har lämnats för återlämnande av lån som gällt verk och föremål. Om den föreslagna lagen träder i kraft kan garantierna ersättas med sådana beslut om beslagsförbud som undervisnings- och kulturministeriet fattar med stöd av lagen. Det beslut som avses i lagförslaget och det förfarande som ska iakttas när beslutet fattas, avviker inte vad arbetsmängden beträffar väsentligt från den nuvarande arbetsinsatsen. Mängden ansökningar kan sannolikt öka något efter det att lagen trätt i kraft, eftersom beslagsförbudet ger utställningsarrangörerna och framför allt dem som lånar ut kulturegendom ett mera täckande skydd än en garanti gör. Även om det är svårt att bedöma i vilken utsträckning ansökningarna kan öka, är det dock troligt att ökningen blir måttlig.

Den internationella kutymen har förändrats i det avseendet att museer och andra aktörer som lånar ut föremål förutsätter att Finland är kapabelt att ge ett på lag grundat skydd för föremål som lånas ut till vårt land. Om det inte går att vara säker på att beslagsförbud eller motsvarande skydd finns tillgängligt, är det ovisst i vilken utsträckning föremål över huvud taget lånas ut i framtiden. Garantier har beviljats närmast i fråga om föremål från Ryssland, men i framtiden kommer antagligen också andra länder att förutsätta beslagsförbud. Den föreslagna lagen är avsedd att i framtiden göra det lättare att arrangera internationella utställningar i Finland.

5 Beredningen av propositionen

Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte i december 2008 en arbetsgrupp vars uppdrag var att dels klarlägga om det finns behov av att stifta en lag med stöd av vilken utställningsföremål som förs till Finland skyddas mot att bli beslagtagna, dels lägga fram behövliga lagförslag. Till arbetsgruppen kallades företrädare för Statens konstmuseum, undervisnings- och kulturministeriet, Museiverket, Helsingfors tingsrätt, Helsingfors stads konstmuseum och justitieministeriet. Propositionen baserar sig på arbetsgruppens förslag.

Undervisnings- och kulturministeriet sände arbetsgruppspromemorian på remiss till justitieministeriet, inrikesministeriet, utrikesministeriet, finansministeriet, Helsingfors hovrätt, Helsingfors tingsrätt, Riksåklagarämbetet, Tullverket, Museiverket, Statens konstmuseum, Finlands Museiförbund, Suomen Tuomariliitto - Finlands Domareförbund ry och Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry. I alla inlämnade utlåtanden understöddes förslaget. Efter att utlåtandena lämnats in har propositionen beretts i undervisnings- och kulturministeriet.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

1 §. Lagens syfte och tillämpningsområde. För att upprätthålla det internationella kulturutbytet och främja arrangerandet av konstnärligt eller kulturhistoriskt betydande utställningar kan, enligt paragrafen, beslag av utställningsföremål som lånas till Finland från utlandet förbjudas så att återlämnandet av ett föremål till den som har lånat ut det tryggas.

Beslagsförbudet är till sin natur en av staten ställd säkerhet genom vilken ett visst föremål skyddas på förhand med tanke på att det kan bli föremål för sådana myndighetsåtgärder som i sig är lagliga. Avsikten är inte att förbudet ska påverka giltigheten eller innehållet i avtalet mellan långgivaren och låntagaren eller över huvud taget rättsförhållandena mellan parterna. Staten avses inte vara en part i nämnda avtal.

Den som äger eller lånar ut föremålet kan vara en utländsk eller inhemsk fysisk eller juridisk person eller en stat. Beslagsförbudet kan i enlighet med lagförslaget gälla enbart föremål som är permanent placerade utomlands. Uttrycket 'utställningsföremål' har i detta lagförslag samma innebörd som i lagen om statsgaranti för konstutställningar.

2 §. Förbud mot beslag. I det föreslagna 1 mom. föreskrivs om de allmänna förutsättningarna för beslagsförbud och om den myndighet som fattar beslut i saken. Undervisnings- och kulturministeriet föreslås vara den myndighet som meddelar beslagsförbud. Det föreslås att beslagtagning ska kunna förbjudas om ett utställningsföremål lånas till en utställning som är konstnärligt eller kulturhistoriskt betydande eller som anses vara viktig med tanke på det internationella kulturutbytet. Det villkor som gäller utställningen motsvarar därmed de allmänna förutsättningar för statsgaranti som föreskrivs i 3 § 1 mom. i lagen om statsgaranti för konstutställningar.

Med uttrycket 'betydande utställning' avses utställningar som är konstnärligt eller kulturhistoriskt betydande eller som främjar

det internationella kulturutbytet. Till denna kategori utställningar hör bl.a. de som presenterar museisamlingar, nationellt eller internationellt ansedda konstnärers produktion samt kulturhistoriskt betydande föremålssamlingar. Om föremålen är kända och redan har en etablerad ställning i expertkretsar är det lättare att bedöma hur betydelsefull utställningen i fråga är.

För att beslagsförbud ska kunna meddelas förutsätts det att utställningen arrangeras av ett offentligrättsligt samfund. Enligt lagförslaget kan beslagsförbud också meddelas sådana allmännyttiga privaträttsliga juridiska personer som agerar utan vinstsyfte och vilkas verksamhet är icke-kommersiell till sin natur. Den befrielse från inkomstskatt som föreskrivs i 22 § i inkomstskattelagen (1535/1992) är dock inte det enda kriteriet när det bedöms om ett samfund är allmännyttigt.

Meddelande av beslagsförbud i enlighet med 2 § 1 mom. är alltid prövningsbaserat, medan 2 mom. innehåller en förteckning över de fall där det föreligger kategoriskt hinder för att meddela beslagsförbud. I den föreslagna 1 punkten i momentet föreskrivs att beslagsförbud inte kan meddelas om det finns skäl att anta att utställningsföremålet har berövats någon genom en brottslig handling eller att äganderätten eller en annan därmed jämförbar rätt till föremålet är tvistig.

Om en myndighet som meddelar beslagsförbud innan beslutet om förbud om meddelas får kännedom om att en rättegång eller annan myndighetsåtgärd har inletts eller kännedom om ett myndighetsbeslut som gäller äganderätten till ett utställningsföremål eller någon annan jämförbar rätt, ska beslagsförbud inte meddelas. Beslagsförbud kan dock meddelas om det är uppenbart att yrkandet gällande föremålet är ogrundat, varmed här avses detsamma som i 5 kap. 6 § 2 mom. i rättegångsbalken. Exempelvis besittningsrätt med stöd av hyres-, låne- eller inlåningsavtal kan jämföras med äganderätt. Då meddelande av förbud är en prövningsbaserad åt-

gärd, kan man vid prövningen beakta t.ex. frågan huruvida verket har samband med en kränkning av upphovsrätten eller någon annan motsvarande immateriell rättighet och vid frågan om föremålet i rättsligt avseende är det som det uppges föreställa. I oklara situationer är det givetvis inte skäl att meddela beslagsförbud.

Har den myndighet som meddelar beslagsförbudet inte kännedom om faktorer av det ovan nämnda slaget, kan myndigheten anta att den långivare som framgår av ansökan om beslagsförbud och i vars besittning föremålet är har rätt att disponera över föremålet. I de fall där t.ex. ett utländskt offentligt samfund eller en inrättning som är under offentlig tillsyn anges som långivare, förutsätts det i regel inte att fullständiga proveniensuppgifter om föremålets ägoförhållanden och ursprung läggs fram. Det ska inte kategoriskt förutsättas att föremålens nuvarande ägare uppges, eftersom privata ägare av säkerhetsskäl inte alltid tillåter att deras personuppgifter framgår av ansökningshandlingarna. I dessa fall skulle krav på information om ägarna stå i strid med lagens syfte. Den myndighet som meddelar beslagsförbud ska dock vid behov kunna begära tilläggsuppgifter av sökanden.

Enligt den föreslagna 2 punkten kan beslagsförbud inte heller meddelas om förbudet uppenbarligen står i strid med en internationell överenskommelse som är bindande för Finland eller med Europeiska unionens lagstiftning.

Med anledning av UNESCO-konventionen från 1970 har man i många länder föreskrivit att utförseln av särskilt definierade kulturföremål är beroende av tillstånd. Utifrån konventionen har Finland förbundit sig att återlämna kulturföremål som finns i Finland och som utan exporttillstånd eller i strid med tillståndsvillkoren har förts bort eller stulits från en annan konventionsstats territorium. För att denna skyldighet ska kunna uppfyllas, kan det krävas att säkringsåtgärder vidtas i fråga om föremålet. När det gäller kulturföremål som kommer från Europeiska ekonomiska samarbetsområdet följer man vid återlämnandet lagen om återlämnande av kulturföremål som olagligt förts bort från en stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Unidroit-konventionen om stulna eller

olagligt exporterade kulturföremål och lagen om godkännande av vissa bestämmelser i Unidroit-konventionen och om tillämpningen av konventionen reglerar förfarandet vid återlämnande i sådana fall där kulturföremål har förts in från en konventionsstat utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Under krigstid och vid väpnad konflikt tillämpas Haagkonventionen.

Avsaknaden av en redogörelse om utförseltillstånd skulle i praktiken kunna bli en typisk situation där bestämmelsen i momentet ska tillämpas. För att underlätta tillsynen i detta avseende föreskrivs i 4 § i lagförslaget att det av ansökan om beslagsförbud ska framgå om det land varifrån utställningsföremålet förs ut kräver ett tillstånd för utförsel till Finland.

Också de internationella överenskommelser som gäller säkringsåtgärder i samband med brott och som är bindande för Finland kan, för verkställande av säkringsåtgärder som en annan stat meddelat, förutsätta säkringsåtgärder eller rättshjälp i fråga om ett föremål som en ansökan om beslagsförbud gäller. Till dessa konventioner hör bl.a. Förenta Nationernas konvention mot olaglig hantering av narkotika och psykotropa ämnen (FördrS 44/1994), Förenta Nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (FördrS 20/2004), europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål (FördrS 30/1981) och konventionen om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott (FördrS 53/1994). Om en myndighet som meddelar beslagsförbud innan förbudet meddelas får kännedom om att en rättegång eller annan sådan myndighetsåtgärd har inletts i en annan stat som kan förutsätta att det utställningsföremål som ansökan om beslagsförbud gäller ska läggas fram som bevis eller bli föremål för förverkandepåföljd, ska beslagsförbud inte meddelas.

Enligt den föreslagna 3 punkten i momentet ska försäljningsutställningar och annan kommersiell utställningsverksamhet inte omfattas av lagens tillämpningsområde. Beslagsförbud kan inte meddelas om kulturföremål erbjuds till försäljning vid utställningen i fråga eller om föremålet utnyttjas i kommersiellt syfte på något annat motsva-

rande sätt. Med kommersiellt syfte avses inte till utställningar relaterat normalt förfarande som gäller inträdesavgifter eller försäljning av utställningsprodukter. Verk och föremål kan återges i utställningskataloger som saluförs och de kan finnas i sedvanliga försäljningsprodukter som anknyter till utställningen, t.ex. på postkort. Verken kan likaså användas i marknadsföringssyfte.

I det föreslagna 3 mom. bestäms att beslagsförbud kan meddelas för högst ett år. Om ett utställningsföremål på grund av ett oförutsägbart hinder inte har kunnat föras ut ur landet på ett tryggt sätt medan beslagsförbudet gäller, förblir förbudet dock i kraft direkt med stöd av lagen, utan ett särskilt beslut. Oförutsägbart hinder uppstår t.ex. om krigstillstånd eller någon annan allvarlig samhällsstörning pågår i det land varifrån föremålet borde föras ut, eller då det till följd av naturförhållanden eller strejkande transportpersonal inte går att transportera föremålet på ett tryggt sätt. Förbudets giltighet föreslås fortgå tills två veckor har förflutit sedan hindret upphörde. Utställningsarrangören ska utan dröjsmål underrätta undervisnings- och kulturministeriet om hindret. Ministeriet är då uppdaterat om varje enskilt beslagsförbud som är i kraft.

Avsikten är att för beslut om beslagsförbud som undervisnings- och kulturministeriet meddelat ska tas ut en avgift i enlighet med bestämmelserna i lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992) och i undervisnings- och kulturministeriets förordning som utfärdats med stöd av lagen. I beslut om beslagsförbud som undervisnings- och kulturministeriet meddelat ska ändring kunna sökas på det sätt som föreskrivs i förvaltningsprocesslagen (586/1996).

3 §. Innehållet i beslagsförbud. I paragrafen föreskrivs närmare om det rättsliga innehållet i beslagsförbud.

Enligt 1 punkten i den föreslagna paragrafen får ett utställningsföremål som är skyddat med beslagsförbud inte omhändertas eller tas i beslag med stöd av 7 kap. i rättegångsbalken eller med stöd av tvångsmedelslagen. Bestämmelser om kvarstad och beslag finns i 7 kap. 1 och 2 § i rättegångsbalken och i 4 kap i tvångsmedelslagen. Föremål får således inte beläggas med ovan avsedda säkringsåtgärder

eller tvångsmedel, och inte heller får sådana åtgärder verkställas.

Enligt 2 punkten i paragrafen får ett föremål utöver beslag inte beläggas med någon annan säkringsåtgärd eller med tvångsmedel som kan förhindra att föremålet återlämnas till långivaren. Förbudet avses därmed vara av allmän karaktär och inkludera också andra motsvarande i lag föreskrivna åtgärder som hänför sig till egendom, bl.a. civil- och straffprocessuella säkringsåtgärder och tvångsmedel. Dessa interimistiska och preliminära åtgärder avser att trygga verkställigheten av en senare dom eller andra civil- och straffprocessuella målsättningar.

Med sådana andra säkringsåtgärder och tvångsmedel som nämns i 2 punkten avses i praktiken säkringsåtgärder enligt 7 kap. 3 § i rättegångsbalken, skingringsförbud och kvarstad enligt 3 kap. i tvångsmedelslagen samt tvångsmedel enligt 6 kap. 2 § i sistnämnda lag, liksom också sådana åtgärder som avses i lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningsbeslut av egendom eller bevismaterial och i lagen om säkerställande av bevisning i tvistemål som gäller immateriella rättigheter. Förbudet avses inkludera också andra motsvarande säkringsåtgärder och tvångsmedel om vilka det eventuellt senare föreskrivs.

Enligt den föreslagna 3 punkten får ett föremål som är skyddat genom beslagsförbud inte utmätas för en fordran. I praktiken innebär detta att sådan verkställighet av betalningsskyldighet som avses i 4 kap. i utsökningensbalken (705/2007) ska vara förbjuden. Beslagsförbudet skulle således utgöra ett sådant i 8 § i nämnda kapitel avsett utmättningsförbud som är särskilt föreskrivet i lag. Förbudet mot utmätning för en fordran avses vara allmänt. Detta innebär att t.ex. i 2 kap. i lagen om verkställighet av böter avsedda böter, förverkandepåföljd som avser ett penningbelopp eller någon annan fordran inte heller får utmätas från ett föremål som är skyddat med beslagsförbud. Beslagsförbudet avser inte att förhindra att för en fordran utmäts annat än egendom som är belagd med beslagsförbud.

Enligt den föreslagna 4 punkten får ett föremål som är skyddat med beslagsförbud inte göras till föremål för verkställighet som avser

överlåtelseskyldighet. Bestämmelser om denna form av verkställighet finns i 7 kap. 9 § i utsökningsbalken. Enligt 2 kap. 7 § i utsökningsbalken får överlåtelseskyldighet verkställas på grundval av en icke lagakraftvunnen tingsrättsdom, om sökanden ställer säkerhet för återlämnande av föremålet och för verkställighetskostnaderna. Enligt 2 kap. 8 § kan en tredsdom verkställas genast.

Överlåtelseskyldigheten gäller i praktiken fall där en domstol har avgjort vem som är ett föremåls rättmätige ägare eller innehavare. Eftersom ett sådant snabbt verkställbart avgörande kan meddelas i en situation där föremålets ägare de facto inte varit medveten om den anhängiga rättegången, föreslås det att verkställande av överlåtelseskyldighet ska vara förbjuden.

Enligt 5 punkten får ett utställningsföremål som är föremål för beslagsförbud, utöver vad som förbjuds i 3 och 4 punkten, inte heller göras till föremål för annan verkställighet som kan förhindra att föremålet återlämnas. Detta innebär oftast verkställighet av en sådan dom genom vilken föremålet har dömts förverkat till staten eller på vilket 4 kap. i lagen om verkställighet av böter tillämpas.

I fråga om förbudet mot verkställighet gäller dock en tidsmässig begränsning. Det föreslås nämligen att förbudet ska gälla endast i sådana fall, där verkställandet gäller en dom som har blivit verkställbar på ankomstdagen för den i 2 § 1 mom. avsedda ansöknings- eller därefter. Det är således av avgörande betydelse när ansöknings- om beslagsförbud har inkommit till undervisnings- och kulturministeriet. Eftersom förverkandepåföljd inte kan föreskrivas genom tredsdom och inte utan att svaranden blir hörd, är det inte nödvändigt att utesluta verkställigheten av en sådan dom som har blivit verkställbar före ovan nämnda tidpunkt. När föremålets ägare är medveten om domen, kan han överväga huruvida han vill låna ut föremålet till Finland och därmed riskera att det blir föremål för verkställighet.

Förbudet avses gälla de myndigheter som är behöriga att besluta om beslagtagning eller andra i paragrafen avsedda åtgärder eller som handhar verkställigheten. I praktiken gäller det föreslagna förbudet domstolar, åklagare, poliser och andra förundersökningsmyndig-

heter samt utsökningsmyndigheter och andra verkställighetsmyndigheter.

Eftersom beslagsförbudet gäller myndigheterna, har förbudet betydelse i sådana fall då föremålet är på Finlands territorium där de finländska myndigheterna är behöriga. Beslagsförbudet ska iaktas också i fall där en utländsk myndighet t.ex. för beslag av ett föremål i Finland på det sätt som föreskrivs i 4 kap. 15 a § i tvångsmedelslagen har begärt handräckning eller rättshjälp av en finländsk myndighet. Om däremot en utländsk myndighet undantagsvis är behörig på Finlands territorium, avses förbudet gälla också den myndigheten.

Trots att det i övrigt skulle finnas i lagen angivna förutsättningar att föreskriva eller verkställa åtgärder som gäller ett föremål, ska den myndighet som saken gäller avhålla sig från nämnda åtgärder. Om det exempelvis i en tingsrätt påyrkas kvarstad i enlighet med 7 kap. 2 § i rättegångsbalken, ska tingsrätten förkasta ansökan, trots att de i paragrafen nämnda förutsättningarna för beläggande av egendom med kvarstad i övrigt uppfylls. Förbudet mot beslag är i detta fall ett s.k. motfaktum till sin natur. Eftersom beslag i ett sådant fall kan föreskrivas interimistiskt utan att sökandens motpart hörs, kunde en tingsrätt som är omedveten om förbudet godkänna ansökan. I ett fall av detta slag får beslag emellertid inte verkställas. Enligt vad som avses i lagförslaget ska den domstol som har fattat beslut om beslaget underrättas om förbudet, varefter domstolen ska vidta de åtgärder som avses i 5 § i föreliggande lagförslag.

Ett föremål som är skyddat med beslagsförbud får inte göras till föremål för tvångsmedel och säkringsåtgärder som nämns i 2 §. Avsikten är likaså att vissa former av utmätning och verkställighet ska vara förbjudna. Ett beslagsförbud utgör dock inget hinder för att en tvist om ett föremål inleds i Finland eller vid en domstol i en annan stat. Inte heller finns det hinder för ansökan om tvångsmedel eller säkringsåtgärder eller verkställighet i en annan stat, t.ex. i föremålets ägares hemstat.

4 §. Sökande av beslagsförbud. I 1 mom. i den föreslagna paragrafen föreskrivs om sökanden och om kraven på innehållet i ansökan.

Enligt lagförslaget kan utställningsarrangören ansöka om beslagsförbud. Närmare bestämmelser om utställningsarrangören finns i 2 § 1 mom. Ansökan ska tillställas undervisnings- och kulturministeriet.

Av ansökan eller en bilaga till den ska framgå uppgifter om sökanden och den part som har lånat ut utställningsföremålet, identifieringsuppgifter om föremålet, en redogörelse om utförseltillstånd och om att de i 2 § 1 och 2 mom. avsedda villkoren för beslagsförbud uppfylls, en kopia av avtalet eller utkastet till avtal mellan sökanden och långivaren samt uppgift om dagen då det förbud som söks börjar och upphör.

Den som lånar ut ett utställningsföremål kan vara en annan person än den som äger föremålet. I motiveringen till 2 § 2 mom. 1 punkten beskrivs utredandet av ägouppgifterna mer ingående.

Identifieringsuppgifterna för ett utställningsföremål inbegriper uppgifter om t.ex. föremålets upphovsman, tillverkningstid och -plats, tillverkningsmaterial samt motiv. I varje enskilt fall avgörs det hur ingående identifieringsuppgifterna ska vara.

I ansökan ska de grunder utredas med stöd av vilka det går att bedöma om de villkor som i 2 § 1 och 2 mom. ställs på utställningen och utställningsarrangören uppfylls. Av redogörelsen ska det bl.a. framgå vilken konstnärlig eller kulturhistorisk betydelse utställningen har och vilken dess betydelse är med tanke på det internationella kulturutbytet. Vid behov ska det också framgå att arrangören är en allmännyttig aktör. I ansökan ska det uppges om sökanden har eventuell kännedom om att ett utställningsföremål är föremål för en rättegång eller något annat myndighetsförfarande eller om andra anspråk finns i fråga om föremålet.

Redogörelsen av utförseltillståndet nämns särskilt, eftersom tillståndet inte framgår konkret av ordalydelsen i 2 § 2 mom. 2 punkten. Det är i regel långivaren som ansöker om utförseltillstånd. Redogörelsen gäller för det första frågan huruvida utförseln av utställningsföremålet kräver ett tillstånd i enlighet med lagstiftningen i det land varifrån utförseln avses ske. För det andra ska det framgå vem som ansvarar för att tillståndet söks. Redogörelsen kan ingå i t.ex. avtalet eller utkas-

tet till avtal mellan sökanden och den som lånar ut föremålet. I praktiken har utförseltillståndet inte nödvändigtvis beviljats i det skedet då beslagsförbudet ska sökas. Därför kan ovan nämnda redogörelse i regel anses tillräcklig med tanke på handläggningen av en ansökan om beslagsförbud.

När ansökan om beslagsförbud görs ska det mellan sökanden och långivaren finnas ett avtal eller avtalsutkast om lånet. I praktiken är det sannolikt ett avtalsutkast eller föravtal som kommer i fråga. Beslutet på en beslagsförbudsansökan kan påverka innehållet i det slutliga avtalet när det gäller de föremål som kommer att lånas ut.

I ansökan ska dagen då beslagsförbudet börjar och upphör anges så att giltighetstiden för förbudet motsvarar den period då föremålet är i landet. Sökanden kan dock inte ange dagarna så att maximitiden för beslagsförbudet enligt bestämmelsen i 2 § 3 mom. förlängs.

Vid handläggningen av ärendet iakttar man vid undervisnings- och kulturministeriet förvaltningslagen (434/2003), enligt vilken den myndighet som meddelar beslagsförbud kan begära att sökanden lämnar in en tilläggsredogörelse för att ärendet ska kunna avgöras.

I det föreslagna 2 mom. föreskrivs om tidsfristen för lämnande av ansökan. Ansökan ska tillställas undervisnings- och kulturministeriet senast två månader före dagen då det i ansökan nämnda beslagsförbudet avses börja. Efter att tidsfristen löpt ut kan, enligt lagförslaget, ansökan göras endast av grundad anledning. Detta kan inträffa t.ex. om ett utställningsföremål efter tidsfristen byts ut till följd av orsaker som är oberoende av sökanden, och förutsatt att det är av väsentlig betydelse för utställningen att ett ersättande föremål ställs ut. Att beslagsförbud beviljats tidigare betyder dock inte att en ny ansökan godkänns automatiskt, utan varje förbud grundar sig på särskild prövning.

5 §. Upphävande av åtgärd som strider mot beslagsförbud. I det föreslagna 1 mom. föreskrivs att en åtgärd som står i strid med beslagsförbudet ska upphävas om ett utställningsföremål har beslagtagits eller på annat sätt i strid med 3 § har frantagits sin innehavare. Den myndighet som saken gäller ska på ansökan av utställningsarrangören eller på

eget initiativ utan dröjsmål upphäva beslaget eller någon annan i 3 § avsedd åtgärd. Bestämmelsen avses inbegripa också upphävande av skingringsförbud, kvarstad eller beslag som avses i 3 kap. 4 § och i 4 kap. 11 § i tvångsmedelslagen.

Syftet med momentet är att klargöra förfarandet om en myndighet av misstag eller av annan orsak har agerat i strid med ett beslagsförbud. I och med den föreslagna bestämmelsen har myndigheten uttryckligen skyldighet att upphäva åtgärden. Den föreslagna bestämmelsen är dessutom viktig av den anledningen att en domstol, när det är fråga om ärenden som avses i 7 kap. i rättegångsbalken och i lagen om säkerställande av bevisning i tvistemål som gäller immateriella rättigheter, på yrkande av en part beslutar om upphävande av en säkringsåtgärd. För att en domstol också på eget initiativ, utan att invänta ett särskilt yrkande, ska kunna upphäva en säkringsåtgärd efter att domstolen t.ex. på det sätt som beskrivs i motiveringen till 3 § i lagförslaget har fått kännedom om beslagsförbudet, är den föreslagna specialbestämmelsen nödvändig. Eftersom man bör sträva efter att minimera sådana olägenheter som ett förfarande i strid med beslagsförbudet kan orsaka, bör upphävandet dessutom alltid ske utan dröjsmål.

Utgångspunkten är att ett upphävande sköts av den myndighet som beslutat om åtgärden. Den som fattar beslutet behöver dock inte vara samma person, utan ett upphävande kan skötas också av någon annan som har befogenhet att fatta beslut om säkringsåtgärder av detta slag och om tvångsmedel. Om t.ex. en sådan polisman som utifrån 4 kap. 5 § i tvångsmedelslagen är anhållningsberättigad har fattat beslut om beslagtagning, kan en annan polisman i motsvarande ställning upphäva tvångsmedlet genom att upphäva beslaget.

Eftersom det vid upphävande skulle vara fråga om korrigerings av ett felaktigt beslut som har fattats utan kännedom om beslagsförbudet och eftersom det i regel inte kan råda oklarhet om förbudets giltighet i ett enskilt fall, innehåller lagförslaget inte särskilda bestämmelser om förfarandet. Eftersom upphävande emellertid också kan ske på ansökan, innebär lagförslaget att tingsrätten

iakttar rättegångsbalkens bestämmelser i 8 kap. om behandling av ansökningsärenden.

Enligt det föreslagna 1 mom. ska det vid behov förordnas att föremålet ska återlämnas till utställningsarrangören. Ett föreläggande av detta slag kan ges endast i samband med ett beslut om upphävande. Den föreslagna bestämmelsen underlättar och försnabbar återfåendet av ett föremål som en myndighet har tagit i sin besittning. Bestämmelsen kan i praktiken vara till nytta i framför allt sådana fall där den myndigheten som har beslutat om en säkringsåtgärd är en annan myndighet än den som haft hand om verkställandet.

Eftersom ett föremål utifrån det avtal som slutits har lånats till utställningsarrangören och senare tagits i myndigheternas besittning och eftersom arrangören i praktiken är den enda parten, kan det enligt lagförslaget inte komma i fråga att återlämna föremålet till någon annan än utställningsarrangören.

I det föreslagna 2 mom. bestäms att tingsrätten är behörig att upphäva en åtgärd som kränker ett beslagsförbud, även om det i andra bestämmelser föreskrivs att behörigheten att upphäva hör till en annan myndighet eller domstol. Syftet med bestämmelsen är att trygga att det för behandlingen av ett ärende som gäller upphävande av en åtgärd alltid ska finnas en behörig myndighet till hands, eftersom det i annat fall kan vara oklart vem som har beslutat om en åtgärd som kränker beslagsförbudet. Även om man har kännedom om vem som har fattat beslutet är det inte alltid säkert att han eller hon är anträffbar. Den som fattat beslutet kan också av någon anledning vägra att upphäva åtgärden.

Enligt lagförslaget är det i första hand tingsrätten för den ort där utställningsföremålet finns som är behörig tingsrätt. Också en annan tingsrätt, där behandlingen av ärendet lämpligen går att sköta, kan vara behörig. Tingsrätten för den ort där utställningen arrangeras eller tingsrätten för den ort där den myndighet som beslutat om en åtgärd som kränker beslagsförbudet finns är exempel på tingsrätter som ligger nära till hands med tanke på behandlingen. Tingsrättens behörighet bör tolkas flexibelt. Med beaktande av ärendets natur bör utgångspunkten vara att vilken tingsrätt som helst ska kunna behandla

ett ärende som gäller upphävande av en åtgärd.

Enligt det föreslagna 3 mom. får ändring inte sökas i ett beslut genom vilket en åtgärd som kränker beslagsförbud har upphävts. T.ex. den som till sin fördel fått ett i 7 kap. 2 § i rättegångsbalken avsett beslut om beslag ska inte få söka ändring i tingsrättens upphävande beslut hos hovrätten, eftersom tingsrätten i första hand borde ha förkastat ansökan om beslag med stöd av denna lag. Vid upphävande skulle det således vara fråga om korrigering av ett felaktigt beslut. Beslutet om återlämnande av ett föremål nämns inte uttryckligen i lagförslaget. Om en åtgärd har upphävts finns det inte längre rättslig grund att hålla kvar ett utställningsföremål i myndighetens besittning, vilket innebär att föremålet ska återlämnas också utan den i 1 § avsedda bestämmelsen. Besvärslösheten avses gälla dels ett avgörande genom vilket den i 1 mom. avsedda myndigheten som beslutat om en åtgärd som kränker beslagsförbudet har upphävt åtgärden, dels ett avgörande genom vilket den i 2 mom. avsedda tingsrätten har upphävt åtgärden.

Enligt förslaget begränsar sig möjligheten till ändringssökande till de fall där domstolen inte godkänt ansökan om upphävande. I praktiken är det endast utställningsarrangören som kan söka ändring. Ifall det är fråga om en domstols avgörande kan personen i fråga

söka ändring hos nästa högre rättsinstans. En åklagares beslut i enlighet med lagen om verkställighet i Europeiska unionen av frysningensbeslut av egendom eller bevismaterial kan föras till tingsrätten för prövning i den ordning som föreskrivs i lagen i fråga. Enligt förslaget kan ett sådant beslut om beslag av ett föremål som en anhållningsberättigad tjänsteman fattar med stöd av 4 kap. i tvångsmedelslagen föras till domstol för prövning på det sätt som bestäms i 13 § i nämnda kapitel. De här förfarandena är i sak jämförbara med ändringssökande.

Det finns inte heller något hinder för att ett ärende, i stället för att ändringssökande inleds, förs till en i 2 mom. avsedd tingsrätt för prövning efter det att en i 1 mom. avsedd myndighet inte har upphävt åtgärden i fråga.

6 §. Ikraftträdande. Den föreslagna paragrafen innehåller den sedvanliga ikraftträdandebestämmelsen och bemyndigandet att innan lagen träder i kraft vidta de åtgärder som krävs för verkställigheten av lagen.

2 Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft så snart som möjligt efter det att den har antagits och blivit stadfäst.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lag

om förbud mot beslag av vissa utställningsföremål som förs in till Finland

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Lagens syfte och tillämpningsområde

För att upprätthålla det internationella kulturutbytet och främja arrangerandet av konstnärligt eller kulturhistoriskt betydande utställningar kan beslag av utställningsföremål som förs in till Finland förbjudas på det sätt som föreskrivs i denna lag.

2 §

Förbud mot beslag

Undervisnings- och kulturministeriet kan på ansökan förbjuda att ett utställningsföremål beslagtas (*beslagsförbud*), om utställningsföremålet lånas till en utställning som är konstnärligt eller kulturhistoriskt betydande eller som kan anses vara viktig med tanke på det internationella kulturutbytet, och om utställningen arrangeras av ett offentlighetsligt samfund eller en allmännyttig privaträttslig juridisk person.

Beslagsförbud kan inte meddelas om

- 1) det finns skäl att anta att utställningsföremålet har berövats någon genom en brottslig handling eller att äganderätten eller en annan därmed jämförbar rätt är tvistig,
- 2) förbudet uppenbarligen står i strid med ett internationellt avtal som är bindande för Finland eller med Europeiska unionens lagstiftning, eller
- 3) det finns skäl att anta att utställningsföremålet erbjuds till försäljning vid utställ-

ningen i fråga eller att föremålet utnyttjas i kommersiellt syfte på något annat motsvarande sätt.

Beslagsförbud kan meddelas för högst ett år. Om ett utställningsföremål på grund av ett oförutsägbart hinder inte kan föras ut ur landet på ett tryggt sätt medan ett beslagsförbud är i kraft, fortgår förbudets giltighet utan särskilda åtgärder tills två veckor har förflutit sedan hindret upphörde. Utställningsarrangören ska utan dröjsmål underrätta undervisnings- och kulturministeriet om hinder av ovan nämnt slag.

3 §

Innehållet i beslagsförbud

Till följd av ett beslagsförbud får ett utställningsföremål inte

1) omhändertas eller tas i beslag med stöd av 7 kap. i rättegångsbalken eller med stöd av tvångsmedelslagen (450/1987),

2) beläggas med någon annan säkringsåtgärd eller med tvångsmedel som kan förhindra att föremålet återlämnas,

3) utmätas för en fordran,

4) göras till föremål för verkställighet som avser överlåtelseskyldighet,

5) göras till föremål för annan verkställighet som kan förhindra att föremålet återlämnas, om verkställandet gäller ett avgörande som har blivit verkställbart på ankomstdagen för den i 2 § 1 mom. avsedda ansöknings- eller därefter.

4 §

Sökande av beslagsförbud

Utställningsarrangören kan ansöka om beslagsförbud. Av ansökan eller en bilaga till den ska följande framgå:

- 1) sökanden,
- 2) den part som har lånat ut utställningsföremålet,
- 3) identifieringsuppgifter om utställningsföremålet,
- 4) en utredning om att de i 2 § föreskrivna villkoren för beslagsförbud uppfylls om huruvida det land varifrån utställningsföremålet förs ut kräver ett tillstånd för utförsel till Finland,
- 5) en kopia av avtalet eller utkastet till avtal mellan sökanden och den som lånar ut föremålet,
- 6) dagen då beslagsförbudet börjar och upphör.

Ansökan ska tillställas undervisnings- och kulturministeriet senast två månader före den dag då beslagsförbudet enligt ansökan ska träda i kraft. En ansökan som har gjorts senare kan godkännas endast av grundad anledning.

5 §

Upphävande av åtgärd som strider mot beslagsförbud

Om ett utställningsföremål har beslagtagits eller i övrigt i strid med 3 § har frångåtits sin innehavare, ska den myndighet eller domstol som beslutat om åtgärden antingen på utställningsarrangörens ansökan eller på eget initiativ utan dröjsmål upphäva beslaget eller någon annan åtgärd enligt 3 §. Vid behov ska det förordnas att föremålet ska återlämnas till utställningsarrangören.

Tingsrätten på den ort där utställningsföremålet finns eller en annan tingsrätt där handläggningen av ärendet lämpligen kan skötas, kan trots att en annan myndighet eller domstol annars är behörig i ärendet upphäva en åtgärd som strider mot beslagsförbudet.

Ändring får inte sökas i det avgörande genom vilket åtgärden har upphävts.

6 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .
Åtgärder som krävs för verkställigheten av denna lag får vidtas innan lagen träder i kraft.

Helsingfors den 29 oktober 2010

Republikens President

TARJA HALONEN

Kultur- och idrottsminister *Stefan Wallin*